

Антонюк Н. В.,
Національний університет "Львівська політехніка", м. Львів

МОВНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ МЕТАФОРИ В ТЕРМІНАХ СУПЕРКОНЦЕПТУ МУЗИКА В УКРАЇНСЬКІЙ ХУДОЖНІЙ ПРОЗІ 21 СТ.

Стаття містить аналіз метафоричних вербалізацій у термінах концептосфери Музика на матеріалі української художньої прози 21 ст. Схарактеризовано основні артефактні метафори з музичної концептосфери.

Ключові слова: метафора, поетична мова, семантика, мовна картина світу, метафоричний образ, концепт, концептосфера, контекст.

Статья содержит анализ метафорических вербализаций в терминах концептосферы Музыка на материале украинской художественной прозы 21 в. Охарактеризованы основные артефактные метафоры с музыкальной концептосферы.

Ключевые слова: метафора, поэтический язык, семантика, языковая картина мира, метафорический образ, концепт, концептосфера, контекст.

The article analyzes verbalizations in terms of conceptsphere Music in modern Ukrainian prose of 21st ce. Basic artefakt metaphors within the conceptual sphere Music have been explored.

Keywords: metaphor, poetic language, semantics, language picture of the world, metaphoric image, concept, conceptsphere, context.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю дослідити музичні артефакти у творах української художньої прози з метою укладання спеціалізованих словників та аналізу змін у мовно-ціннісній картині світу українця на основі динаміки метафорикону.

Об'єктом дослідження є метафоризація в термінах концептосфери Музика в українській художній прозі XXI ст.

Предметом дослідження є метафоричні вербалізації в термінах концептосфери Музика в українській художній прозі XXI століття.

Джерела фактичного матеріалу. Розгляд вербалізацій в термінах концептосфери Музика здійснено на матеріалі сучасної української прози. Обрано авторів з оригінальними ідіостіями: Ліна Костенко, Юрій Андрухович, Лариса Денисенко, Ірен Роздобудько, Галина Вдовиченко, Віра Вовк, Яна Дубинянська, Дара Корній. Вербалізації в термінах концептосфери Архітектура прослідковуються у прозі багатьох інших авторів, але в зазначених письменників вони є найбільш виразними та можуть значною мірою маніфестувати широкі значення концептів музичної концептосфери.

Наукова новизна дослідження в тому, що проілюстровано основні вербалізації в термінах концептосфери Музика на основі опрацьованого матеріалу української художньої прози. Вперше виокремлено й досліджено словесні репрезентації в термінах суперконцепту Музика з метою аналізу динаміки розвитку та його значення у мовній та ціннісній картині світу українця XXI століття.

Метафоризація відбувається у таких термінах концепту Музика, як : **брязкальце, скрипка, скрипковий ключ, флейта, платівка, струни, акордеон, барабан, дзвін, грамофон, бандура, дрімба.** Концепти, через які вербалізовано ці терміни проаналізуємо нижче та проілюструємо прикладами з художніх творів.

Концепт **Контроль, Влада** вербалізовано за допомогою такого терміна суперконцепту Музика, як **Дрімба** : "Дрімба – то ключ від дверей, залишений для неї Жінкою-Птахою, ключ, який відкриває двері в іншій світі" [6, с. 79]. Концепт **Велика Громіздка Річ** у художньому дискурсі знаходить словесне вираження через термін **Бандура** : "Нічоґенька бандура!" (акваланг) [13, с. 115]. Концепт **Приємний Звук** в сучасній українській прозі ослівлено через термін **Дзвіночок**. Ці вербалізації забарвлені яскравою метафориною : "... відцвіли келихаті лілей із золотим пилком і трепетливі конвалії, що, здавалось, грали при кожнім легітнім подуві своїми малими дзвіночками ..." [5, с. 5]; "... жінка розсміялася – зателенькали дзвіночки ..." [6, с. 209]; "Посередині кружляло щось схоже на смерч ... і видавало ледь чутний сміх, наче передзвін дзвіночків ..." [6, с. 24]; "В однім з барокових павільйонів Цвінґера заколихалися дзвіночки в порцеляновій музиці..." [5, с. 45]; "Задзеленчали твої ключі, я подумала – ти тільки не смійся! – що то дзвін небесний ..." [10, с. 75]. Концепт **Спеціальна форма та Ярлик** також вербалізовано через термін **Дзвін** : "... Нелюбов перетворює людину на прокаженого із дзвоником на шії ... Гадаю, на мені теж висів такий дзвоник із пересторогою : "Не наближайся – уб'є" [10, с. 45]; "... Я придбала собі блюзку з дзвониками рукавами" [5, с. 218]. Концепт **Приємний Звук** також вербально виражений через термін музичної концептосфери **Брязкальце** і перенесено на сферу людських реакцій та емоцій : "Мікродоза живого читання, гомеопатичний варіант, крапелька в морі, брязкальце, на звук якого неодмінно повертатимуть голову ..." [3, с. 182]. Концепт **Авторитетність** вербалізовано через музичний термін **Скрипка** : "... переважно Люкас, що з піднесеною бровою "грає першу скрипку ..." [5, с. 212]. Концепт **Позитивний настрої** також знаходить словесне вираження в творах української художньої прози через термін музичної концептосфери **Скрипка** : "... пташки настроювали свої скрипки, а здалека долітали слова веснянки ... [5, с. 514]; "Черемош грає на всіх своїх скрипках і гуляє "аркана" на скоках?" [5, с. 420]; "Незрима скрипка грає в душі людини прадавню пісню ..." [5, с. 358]. Концепт **Об'єкт видовженої форми** знаходить словесну репрезентацію через музичний термін **Флейта** : "Може, граєш на флейтах бамбуків негряттам фавелі ..." [5, с. 340]. Вислів з архітектурним терміном **Платівка** "платівка заскочила" означає зупинку чогось : "Ні, то, виявляється, не зуби цокотіли, то виносився звідкілясь ізсередини нагору, каста-

ньстним ритмом, ось цей-от віршовий рядок, що тепер раз у раз повторюється машинально, губами, мов платівка заскочила: “Мимо ристалищ, капищ, мимо шикарних кладбищ, мимо Мекки и Рима по свету идут пилигримы ...” [8]. Концепт **Хвилювання, Неспокій** широко вербалізовано через термін музичної концептосфери **Струна**: “Від хвилювання вся стала мов натягнута струна, що от-от не втримається і ввірветься” [6, с. 219]; “Щось усередині напнулося, як готова увратися струна” [13, с. 169]. Концепт **Байдужість** ословлено через музичний термін **Барабан**: “Ні, “барабанистик” – це той, кому “все по барабану” [10, с. 38]; “А от “іва-сикам” по барабану ...” [13, с. 219]; “Мені, якщо розібратися, воно по барабану ...” [13, с. 93]; “... але таким, як вона, наша діяльність глибоко по барабану” [13, с. 198]; “І раптом мені все стало по барабану” [13, с. 22]; “Втім, усе це було мені по барабану” [13, с. 62]. Також концепт **Нав’язливий стукіт** вербалізовано через термін **Барабан**: “Іхній” побарабанив пальцями по столу ...” [13, с. 234]. Концепт **Зовнішня подібність за формою** знаходить вербальне вираження через терміни **Грамофон, Скрипковий ключ**: “... тихо погойдуються біля скла синьо-рожеві грамофончики (квіти дзвіночків), заплітаючи бокові виступи химерним візерунком” [3, с. 231]; “Знаходжу ... Льонку, похилу, як кривулька скрипкового ключа, над партитурою” [5, с. 152].

Проаналізувавши метафоризації в термінах суперконцепту **Музика** в українському художньому дискурсі 21 ст. на матеріалі прози, доходимо висновку про те, що суперконцепт **Музика** є багатим джерелом метафоризації. Вдалося з’ясувати, що концепти **Контроль, Влада** вербалізовано за допомогою такого терміна суперконцепту **Музика**, як **Дримба**. Концепт **Велика Громіздка Річ** у художньому дискурсі знаходить словесне вираження через термін **Бандура**. Концепт **Присмний Звук** в сучасній українській прозі ословлено через термін **Дзвіночок**. Ці вербалізації забарвлені яскравою метафорикою. Концепт **Спеціальна форма та Ярлик** також вербалізовано через термін **Дзвін**. Концепт **Присмний Звук** також вербально виражений через термін музичної концептосфери **Брязкальце** і перенесено на сферу людських реакцій та емоцій. Концепт **Авторитетність** вербалізовано через музичний термін **Скрипка**. Концепт **Об’єкт видовженої форми** знаходить словесну репрезентацію через музичний термін **Флейта**. Вислів з архітектурним терміном **Платівка “платівка заскочила”** означає зупинку чогось. Концепт **Хвилювання, Неспокій** широко вербалізовано через терміни музичної концептосфери **Струна**. Концепт **Байдужість** ословлено через музичний термін **Барабан**. Також концепт **Нав’язливий стукіт** у художніх творах вербалізовано через термін **Барабан**.

Подані приклади дають підстави узагальнити, що вербалізації в термінах **Музичної** концептосфери є багатозначні і проєктовані на різні сфери людської діяльності. Надалі намагатимемося проаналізувати вербалізації в термінах інших концептуальних сфер таких, як **Техніка, Побут, Транспорт**, а також зупинемо увагу на окремих термінах цих концептосфер.

Проведене дослідження дає змогу зробити **висновок**, що вербалізації в термінах концептосфери **Музика** є метафорично насичені і важливі для аналізу лінгвістичних артефактів, концептуального аналізу мовної свідомості та мовної картини світу.

Література:

1. Антология концептов / Под. ред. В. И. Карасика, И. А. Стернина. – М. : Гнозис, 2007. – 512 с.
2. Арутюнова Н. Д. От образа к знаку. – В кн.: Мышление, когнитивные науки, искусственный интеллект. – М., 1988.
3. Вдовиченко Галина. Купальниця. Роман. : Клуб сімейного дозвілля, 2012. – 197 с.
4. Вежбицкая А. Культурно-обусловленные сценарии и их когнитивный статус: Пер. с англ. // Язык и структура знания. – М. : Наука, 1990. – С. 63-85.
5. Вовк В. Знамено : повісті і романи / Віра Вовк. – Л. : БаК, 2011. – 520 с.
6. Дара Корній. Зворотній бік світла. – Х. : КК “Клуб сімейного дозвілля”, 2012. – 320 с.
7. Лінгвістичний портал. Режим доступу: <http://www.mova.info/corpus.aspx?П1=209>
8. Лосев А. Ф. Проблема символа в реалистическом искусстве. – М., 1970.
9. Попова З.Д., Стернин И.А. Очерки по когнитивной лингвистике. – Воронеж, 2001, – 200 с.
10. Роздобудько Ірен. Гудзик. Роман. – К. : Нора-Друк, 2011. – 240 с.
11. Телія В. Н. Метафоризация и ее роль в создании русской языковой картины мира. В. Телія // Роль человеческого фактора в языке. Язык и картина мира. – М. : Наука, 1988. – С. 173-204.
12. Теория метафоры. – М., 1990 // Н. Д. Арутюнова : Метафора и дискурс – С. 5-32
13. Яна Дубинянська “Козли”, повісті/ Пер. з рос. Ірини Калити. – К. : Факт, 2004, – 256 с.
14. Hoffman R. Some implications of metaphor for philosophy and psychology of science. – In: The ubiquity of metaphor. – Amsterdam, 1985. – P. 327.